

Nakam taleli rəssam

O, bu fani dünyada cəmi 54 il yaşayıb. Bu il onun 100 illik yubileyi tamam olur, vəfatından isə 46 il ötür. Həmişə düşünürəm görəsən niyə fitri istedad sahibləri belə az yaşayırlar?! İstedadlı incəsənət adamları - Bəhruz Kəngərli, Rüstəm Mustafayev, Tofiq Cavadov, Əşrəf Murad, Asəf Zeynalli, Vaqif Mustafazadə, Mikayıl Müşfiq, Əli Kərim yaşasaydılar hələ nələr edərdilər, hansı əsərləri bəşəriyyətə bəxş edə bilərdilər?

Bu dəfə Əşrəf Murad həyatının səhifələrini vərəqləməyi, onun yaradıcılığının, taleyinin, ömür yolunun işığını paylaşmaq istəyirəm. Hansı ki, istedadlı rəssamın yaşadığı dövrdə nə adı çəkilib, nə də haqqında yazılıb. Nakam rəssamın əsərlərinin nümayiş olunduğu ilk fərdi sərgisi ölümündən beş il sonra -1984-cü ildə təşkil olunub. Rəssamın həyat və yaradıcılığı ilə sağlığında maraqlanan sənətsünaslar Sara Oğuz Nəzirova və Qriqori Anisimov olub. Sənətsünas Qriqori Anisimov haqqında onu vurğulamaq yerinə düşər ki, o, ölkəmizin avanqard istiqamətdə fəaliyyət göstərən rəssamları ilə maraqlanır, onların yaradıcılığını izləməyə çalışırdı. Onun 1978-ci ildə Bakıda rus dilində "Abşeronun əlvan boyaları" adlı kitabı nəşr olunmuşdur. Bundan əlavə olaraq o, 1988-ci ildə "Sovetskiy xu-

dojnik" nəşriyyatında buraxılmış "Bitməmiş tər-cümeyi - hallar" adlı kitabında Səttar Bəhlulzadə, Tofiq Cavadov və Əşrəf Muradın həyat və yaradıcılığı haqqında ətraflı məlumat vermişdir.

Əşrəf Muradın ilk dəfə fərdi sərgisinin keçirilməsi, rəssamın əsərlərinin ictimaiyyətə tanınması işində Q.Anisimov mühüm rol oynamışdır. Məşhur diplomat və dövlət xadimi Ramiz Abutalıbov qeyd edirdi ki, Moskvada sənətsünasla görüşü zamanı divardan asılmış işlə maraqlandım, o, məndən əsərin müəllifini tanıyırsanmı soruşdu və dedi ki, bu sizin ölkənizin istedadlı rəssamıdır. Onun əsərlərinin sərgisini təşkil etmək lazımdır. Mən o zaman ona söz verdim ki, rəssamın sərgisini təşkil edəcəyik. Bakıya döndüyümdə o zamanlar Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının sədri vəzifəsində işləyən, Xalq rəssamı Yusif Hüseynovla görüşdüm və rəssam Əşrəf Muradın sərgisinin təşkil edilməsi barədə onunla danışdım. O, rəssamın psixoloji durumunun yaxşı olmadığını bildirdi. Mən təkid etdim ki, rəssamın sərgisi təşkil olunmalıdır. Və beləliklə, 1984-cü ildə Əşrəf Muradın fərdi sərgisinin açılışını etdik.

Sağlığında rəssamın yaşadıkları acılar, çəkdiyi əziyyətlər çox olub. Əşrəf Murad imkanlı ailənin övladı olub. Onun rəssamlığa xüsusi sevgisi, marağı vardı. Əvvəlcə Ə.Əzimzadə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Texnikumunda təhsil alıb. Rusiyada nüfuzlu ali təhsil ocağına qəbul olunub. İ.Repin adına Leninqrad Boyakarlıq, Heykəltaraşlıq və Memarlıq İnstitutunda professor Rudolf Frensin sinfində ali rəssamlıq təhsilinə yiyələnib.

Əşrəf Murad 1958-ci ildən əsərləri ilə sərgilərdə iştirak etməyə başlayıb. Rəssamın yaradıcılığının birinci dövrünə aid əsərləri sırasında "Bakıxanov və Qriboyedov", "Azadlıq arzusu", "Yaramaz", "Kolxoza gedən yol", "Gözlənilməz görüş" (1963), "Dənizdə qüllələr", "Oktyabrın 50 illiyi", "Funikulyor", "Atom müharibəsinə yox deyək" və başqalarını qeyd etmək olar. Yaradıcılıq nümunələri respublika və ittifaqəhəmiyyətli sərgilərdə nümayiş olunurdu. Rəssama qonorarlar yazılırdı.

Əşrəf Muradın portret əsərləri mövzunun ciddiliyi ilə nə qədər seçilsə, rəssamın bədii ifadəetmə və mövzunu bədii şərhətmə baxımından da bir o qədər fərqlənir. Rəssam portretlərini yaratdığı şəxslərin daxili dünyagörüşünü və cizgilərini tamamilə fərdi tərəfdən açıb göstərir. Onun portret əsərləri sırasında "Admiral Uşakov", "Kosmonavt V.Tereşkova", "Lenin Smolnıda", "Tehran konfransı", "Nadejda Krupskaya" və başqalarının adlarını qeyd etmək olar. Əşrəf Murad yaradıcılığında idman mövzusu qırmızı xətt kimi keçir. Rəssam bu mövzuda bir sıra əsərlər yaratmışdır. Xanım idmançıların həyatı görünür rəssamı daha çox düşündürürdü. "Tennisçi qız", "İdmançı qız", "İdmançı qız", "Qız motosikletlə çimərlikdə" adlı əsərlər rəssamın ən maraqlı işləri sırasındadır.

Əşrəf Muradın yaratdığı mənzərə və natürmort əsərləri özünün kolorit həlli ilə də diqqəti cəlb edir. Rəssamın mənzərə əsərlərində dəniz, meşə zülmət qaranlığa qərq olub. Sənin dənizin niyə qara rəngdədir, axı dəniz mavi rəngdə olur

sualına o, mən dənizə gedib çatanda hava qaranlıqlaşır, mən dənizi, qumlu sahilə axşam görürəm və çəkirəm deyər cavab vermişdi. "Xəzər sahilində", "Meşədə", "Dəniz kənarı", "Abşeronda axşam" və "Natürmort yemişlə", "Zanbaqlar", "Qarpız", "Natürmort", "Yemişlər" adlı mənzərə və natürmort əsərləri özünün mükəmməl bədii şərhə və həlli baxımından diqqəti cəlb edir. Sənətsünas Sara Oğuz rəssam haqqında yazırdı: "Əsil-nəcabətli evdən çıxmış böyük istedad sahibi Əşrəf Murad ömrü boyu evsiz yaşadı. Evi də, iş yeri də beş-on addımlıq emalatxanası oldu. Onu da qonşusu Əşrəf ölən kimi boşaldıb qalan rəsmlərindən, etüdlərindən tonqal qaladı. Acı reallıqdır".

Əşrəf Muradın həyatı və yaradıcılığı haqqında müstəqillik illərində kataloq və albomlar nəşr olunmuş, əsərlərindən ibarət sərgilər təşkil olunmuşdur. Bu sırada Sara Oğuz Nəzirovanın Bakıda "Əşrəf Murad. Dəli istək", Qriqori Anisimovun Moskvada "Əşrəf Murad. Magik realizm" adlı albom kitablarını qeyd etmək olar.

2019-cu ildə YARAT Müasir İncəsənət Məkanında rəssamın əsərlərindən ibarət "Əşrəf Murad: "Sevgi və etiraz" adlı rerospektiv sərgi təşkil olunmuşdur. Nakam tale yaşamış Əşrəf Murad yaradıcılığı Azərbaycan təsviri sənət tarixində əbədi yaşayacaq.

*Əsəd QULİYEV,
Azərbaycan Rəssamlar
İttifaqının üzvü, sənətsünas*